

www.talpa.org

KOKPİT

TÜRKİYE HAVAYOLU PİLOTLARI DERNEĞİ'NİN ÜCRETSİZ YAYINIDIR

'TEN BAKIŞ

İSTANBUL
AIR SHOW

ÇİNİ SANATIMIZ
"SIR İLE PİŞEN TOPRAK"

EBOLA: DÜNYA SAĞLIK
ÖRGÜTÜ HALK SAĞLIĞI İÇİN
ACİL DURUM İLAN ETTİ.

PİLOTLARDA KOLESTEROL
YÜKSEKLİĞİ

TÜRKİYE'DE,
ENDÜSTRİNİN GELİŞİMİNDE İZ BIRAKANLAR
SELÂHATTİN REŞİT ALAN

Can EREL
Uçak Mühendisi
can.erel@canerel.com.tr

TÜRKİYE'DE, ENDÜSTRİNİN GELİŞİMİNDE İZ BIRAKANLAR SELÂHATTİN REŞİT ALAN

“Tayyare Mühendisi Selâhattin Reşit Alan'ın kısa yaşamında önem taşıyan endüstriyel faaliyetleri ve izleri ile ulusal havacılık sanayimizde gerçekleştirdikleri ve dikkat çeken sosyal yaşamının etkisiyle düşünülenler ve önerilenler...”

Bu makalede, daha önce “Mühürdarzade Mehmet Nuri Demirağ” ve “Türk Tayyare Cemiyeti ve Avrupa'ya Gönderdiği Tayyare Mühendisliği Öğrencileri ve Makinist Stajyerler” çalışmalarım içinde de yer Alan, Türkiye Cumhuriyeti'nde mesleğimin ilk örneği olan, mesleğe benzer (Hava Kuvvetleri elemanı olarak) başlamamız ve ilk görevlerimizi aynı fabrikada (Eskişehir Tayyare Tamirhanesi; şimdiki adı ile 1'nci Hava İkmal Bakım Merkezi'nde) yapmamız nedeni ile ayrı bir önem taşıyan ve kısa yaşamında faaliyetleri ile Türkiye'de, endüstri gelişiminde derin “İZ” ler bırakan meslektaş büyüğüm Tayyare Mühendisi Selâhattin Reşit Alan'ın endüstriyel ve bazı sosyal faaliyetleri ile ulusal havacılık sanayimizde gerçekleştirdikleri ve etkisiyle düşünülenlere ve önerilenlere yer verilmektedir.

Makedonya'daki Prilep şehrinde 1901 yılında (Hicri 1319) dünyaya gelen Selâhattin Reşit efendi, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk Tayyare mühendisleri olarak yetiştirilmek üzere Türk Tayyare Cemiyeti (T.Ta.C.) tarafından yurt dışı eğitimine gönderilen ilk grup içinde yer almış ve askeri bröveli pilot olarak yurda dönen ilk tayyare mühendisi olmuştur.

Selahattin Reşit Efendi © Stuart Kline Arşivi

Bilindiği gibi, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan hemen sonra genç Cumhuriyet'in ihtiyacı olan nitelikli elemanların yurt dışı eğitimi uygulaması kapsamında, Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün "Sizi birer kıvılcım olarak gönderiyorum; alevler olarak geri dönmelisiniz!" talimatına göre hayata geçirilen uygulamada "Tayyare Mühendisi" yetiştirilmesi programı da,

- Eğitim yönetimi Maarif Vekâleti,
- İdaresi ve maddi yükü T.Ta.C., tarafından karşılanacak şekilde 1925 yılında başlatılmıştır.

T.Ta.C. Talimatnamesi © THK Arşivi

T.Ta.C. tarafından, Kuva-yı Havaiye Müfettiş-i Umumiyesi ihtiyacı olacak yetişmiş ve nitelikli Tayyare mühendislerinin yurt dışı eğitimi uygulaması ile hazırlanması amacı ile öğrencilerin seçilmesi, takip edilecek kurallar ve öğretimin tamamlanması sonrası mecburi hizmetlerine yönelik esasları kapsayan "Türk Tayyare Cemiyeti tarafından Tayyare Mühendisliği Tahsili için Avrupa'ya Gönderilecek Talebelere Mahsus Talimatname" 1926 yılında hazırlanmıştır. Bu talimatnameye göre seçilen ilk öğrenciler;

- Âli fen tahsilini bitirmiş,
- Fransızcası çok kuvvetli,

olacak şekilde Mühendis Mekteb-i Âli'sinin birinci devresini tamamlayanlar arasında, Maarif Vekâleti tarafından düzenlenen konkur sonucunda belirlenmiştir.

T.Ta.C. kayıtlarına göre,

- Tayyare mühendisi olmak üzere seçilen ilk partide yer alan ve 01.10.1926 günü Fransa'ya gönderilen Selâhattin Reşit Efendi,
- Paris'te 46 rue de Cronchad'da ikamet etmiş,
- École Supérieure D'Aéronautique mektebine devam etmiş,
- Paris'teki öğretiminde,
- T.Ta.C. adına 'Talebe Murakıbı' Kadri Efendi,
- Maarif Vekâleti adına 'Talebe Müfettişi' S. Zeki Efendi, olmuştur.

Matematik	Algebra	Geometri	Fizik	Kimya	İngilizce	Fransızca	Diğer	Toplam
22	17	12	12	12	12	12	12	100

Construcions Industrielles	Mechanik	Mathematique Generale	Aeronautique	Physique	Chemie	Dessin Industriel
10	10	10	10	10	10	10

Selahattin Reşit Efendi'nin Kitap Bütçesi, Ders Programı © T.Ta.C. Arşivi

Selâhattin Reşit Efendi'nin T.Ta.C. Gönderdiği Zarf © T.Ta.C. Arşivi

- Selâhattin Reşit Efendi, École Supérieure D'Aéronautique mektebinden 1928 yılında mezuniyeti sonrası,
- Societe Hanriot şirketinde teknik staj,
 - Aéroplanes Morane-Saulnier (Société Anonyme de Constructions Aéronautiques) şirketinde (brevet militaire) pilotaj kursu, aldıktan sonra 1931 yılında Türkiye'ye dönmüştür.

Yurt dışı eğitim ile tayyare mühendisi yetiştirilmesi sorumluluğu zaman içinde T. Ta.C.tan alınarak Müdafaai Milliye Vekâleti'ne devredildiği için, Selâhattin Reşit efendinin Türkiye'ye döndükten sonraki

ilk görev yeri Kuva-yı Havaiye Müfettiş-i Umumisi'ne bağlı Eskişehir Tayyare Tamerhanesi olmuştur.

Eskişehir'deki görevi sırasında 1932

yılında (Teşrin'in 10'ncu günü) 1931 Türkiye Güzellik Kraliçesi Naşide Saffet (Esen) ile evlenen Selâhattin Reşit efendinin kızı Meral (Alan) Sevil de 1934 yılında Eskişehir'de doğmuştur.

Naşide Saffet (Esen) ALAN 1931 Türkiye Güzellik Kraliçesi

Galatasaray Postanesi memurlarından Saffet Bey'in kızı ve İstanbul Kız Öğretmen Okulu mezunu olan Naşide Saffet Hanım, Büyükdere İlkokulunda öğretmenlik yaparken katıldığı Cumhuriyet Gazetesi tarafından düzenlenen yarışmada 19 Ocak 1931 günü Türkiye Güzeli seçilmiştir.

Naşide Saffet Hanım aynı yıl düzenlenen Avrupa Güzellik Yarışmasına katılmak üzere Paris - Fransa'ya da gönderilmiştir.

Selâhattin Reşit & Naşide ALAN (Sol Başta) © Stuart KLINE Arşivi

Türkiye 1931 Naşide Saffet (ESEN) © Stuart KLINE Arşivi

Selâhattin Reşit efendinin Paris'teki öğrenimi sırasında şair Nazım Hikmet ile arkadaşlık da kurduğu ve yurda dönüşü sonrası bu arkadaşlığı mektuplaşma ile sürdürdüğü Meral Hanım tarafından belirtilmektedir. Nazım Hikmet'in meşhur aşkı Piraye ile 1935 yılında kimseye haber vermeden evlendiklerinde evini açan Nuri Demirağ'ın bu kararında Selâhattin bey ike Nazım Hikmetin bu arkadaşlığın etkisi araştırılması uygun olacaktır.

Selâhattin Reşit & Naşide ALAN © Stuart KLINE Arşivi

Selâhattin Reşit & Naşide ALAN © Stuart KLINE Arşivi

Soyadı Kanunu'nun yürürlüğe girmesi ile Alan soyadını alan Selâhattin Reşit efendi Eskişehir Tayyare Tamirhanesi'nde,

- Ulusal tipteki ikinci askeri tayyare olan "Selâhattin-1" tayyaresinin tasarımını

tamamlamış,

- "Selâhattin-1" tasarımına dayalı "Milli Müdafaa Vekâleti 1" (M.M.V.1) tayyaresini ikinci Türk askeri tayyaresi prototipi olarak gerçekleştirmiş, ancak M.M.V.1 tayyaresi-

nin üretimi için gerekli desteği bulamayınca ulusal havacılık sanayisi kurmayı düşünen Mühürdarzade Mehmet Nuri Demirağ ile iş ortaklığı fırsatından yararlanmak üzere "Tayyare Tamirhanesi"nden istifa etmiştir.

Alan, Eskişehir'den İstanbul'a (Rumeli Caddesi Güven Apartmanı) taşınarak girişimci Demirağ ile 1935 yılında başladığı iş ortaklığı ile Türkiye Cumhuriyeti'nde "Sermaye" ve "Bilgi" arasında işbirliğinin havacılıktaki ilk uygulamasını da gerçekleştirmiştir.

NuDTA Ortakları: Selâhattin Reşit ALAN ve Mühürdarzade Mehmet Nuri Demirdağ © Stuart KLINE Arşivi

Bu iş ortaklığı kapsamında görev alacak teknik ekipte, T.Ta.C. tarafından yurt dışına uçak mühendisliği öğrenimi için gönderilen bazı mühendis ve teknisyenler de yer almıştır. Alan ve teknik ekibi Demirdağ ile beraber Avrupa (Almanya, Çekoslovakya ve İngiltere) ve Amerika'daki tesislerde inceleme ve değerlendirmeler yapmıştır.

Yapılan inceleme ve değerlendirme ziyaretleri sırasında, Alman Sivil Hava Federasyonu aracılığı ile bazı Alman mühendisleri de ekibe dahil edilmiş ve ziyaretler sonucunda, "Avrupa ve Amerika'nın son sistem tayyarelerine mukabil, yepyeni bir Türk tipi vücuda getirilmelidir." tespiti yapılarak hazırlanan 10 yıllık "Eylem Planı"nda,

- İstanbul'da bir Tayyare etüt (tasarım) atelyesi,
- Sivas Divriği'de bir Tayyare Fabrikası, açılması konuları da kapsamıştır.

Hazırlanan eylem planına göre, Hayrettin İskelesi'ndeki (Beşiktaş, İstanbul) tayyare atelyesinin temeli 17 Eylül 1936 günü atılmış ve etüt (Ar-Ge) faaliyetlerini de kapsayacak şekilde, "Nuri Demirdağ Tayyare Atelyesi, NuDTA" 1 Şubat 1937 günü kurulmuştur.

İlk etapta, 300 mektep (eğitim) tayyaresi veya 150 antrenman (spor) tayyaresi veya 50 avcı tayyaresi üretim kapasitesinde olduğu belirtilen NuDTA tesislerinin faaliyete geçmesi sonrası, THK'nın Türk-Kuşu oluşumu ile gelişen sportif havacılık faaliyetlerinde artan tayyare ve planör ihtiyacı nedeni ile açılan 24 adet eğitim tayyaresi ve 65 adet planör temini ihalesi kazanılmıştır. Milli Müdafaa Vekaleti Hava Müsteşarı Zeki Doğan'ın NuDTA tesislerini ziyareti sonrası bu girişime ilgili devlet desteği de üst seviyede almıştır.

NuDTA tesislerinde,

- Çekoslovak Walter şirketi ile motor

konusunda anlaşma yapılmış,

- ALAN'ın teknik liderliğindeki ekip tarafından,
 - o Nu.D.36,
 - o Nu.D.38 (ilk Türk hava ulaştırma tayyaresi olarak), tayyareleri Ar-Ge'ye dayalı olarak tasarlanmıştır.
- Planörler (1937-1938 yıllarında 65 adet) inşa edilerek THK'ya teslim edilmiştir.

Nu.D.36 tayyarelerin üretim sonrası uçuş testleri için gereken uçuş sahası ihtiyacı, İstanbul, Yeşilköy'de (bugünkü Atatürk Hava Alanının bulunduğu bölgedeki) 1559 dönümlük Elmas Paşa Çiftliği, "Gök Stadyumu" adında ilk sivil hava meydanını faaliyete geçirmek amacı ile Demirdağ tarafından satın alınarak karşılanmıştır. Burada düzenlenen 1000x1300 metrelik uçuş sahasında Nu.D.36 tayyarelerin uçuş testlerinde Alan ve Sabri Alev test pilotluğu yapmıştır.

M.M.Y.'i Tayyaresi Hâkân © Stuart KLINE Arşivi

Selâhattin Reşit ALAN (Soğan İnci) © Stuart KLINE

Ulusal tipteki ilk ulaştırma (yolcu ve yük taşımacılığı) tayyaresi olması yanında - savaş halinde - bombardıman amacı ile kullanılacak metal gövdeli ve kapalı kabinli Nu.D.38 tayyaresi projesini, NuDTA tesislerindeki ikinci

tayyare üretim projesi olarak 1938 yılında Başmühendis Alan başlatmıştır.

Tayyare Mühendisi Selâhattin Reşit Alan, başmühendisi ve test pilotu olduğu Nu.D.36 tayyaresinin Eskişehir'de yapılması istenen kabul testlerine gidiş uçuşu sonunda 13 Temmuz 1938 günü İnönü Hava Meydanı pistine iniş sırasında -piste hayvanların girmemesi için kazılan- hendeğe takılıp düşerek kırılma uğrayan tayyaresinde hayatını kaybetmiştir.

hir'de yapılması istenen kabul testlerine gidiş uçuşu sonunda 13 Temmuz 1938 günü İnönü Hava Meydanı pistine iniş sırasında -piste hayvanların girmemesi için kazılan- hendeğe takılıp düşerek kırılma uğrayan tayyaresinde hayatını kaybetmiştir.

Nu.D.36 Tayyaresi Kırımı & Selâhattin Reşit ALAN'ın Ebediyete Uğurlanması © Stuart Kline Arşivi

Bu olay üzerine, Türk Hava Kurumu Nu.D.36 tayyaresinin istenen şartlara uygun olmadığını belirterek tüm siparişlerini iptal etmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk Tay-

yare Mühendisi Selâhattin Reşit Alan'ın İstanbul Edirnekapı'daki ebedi istirahatgâhında yer alan fotoğrafı ve bir tayyare palası gölgesine zamanın Adalet ve Milli Eğitim

bakanlıklarında memurluk ve öğretmenlik de yapan Sivas Milletvekili İbrahim Alaettin Gövsa tarafından kendisine itafen yazılan "Salah'a" şiiri de işlenmiştir:

İstanbul'a yeni bir havalimanı projesini kamuoyu gündemine ilk defa taşıdığı (sanırım 2005 yılı içindeki) günlerde duymuştum. Ardından bu önemli gelişmenin mevcut en büyük havalimanımızın sonu olabileceğini de hissettim; tam da girişimci Mühürdarzade Mehmet Nuri Demirağ'ın "sermaye"si ve Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk Tayyare Mühendisi Selahattin Reşit Alan'ın "bilgisi" arasında oluşturulan işbirliğine dayalı kurulan ilk özel uçak fabrikası ortaklığı, Gök Okulları, Gök Statdyumu ile ilgili araştırmalarımın sürdüğü günlerde... Bu araştırmalarımın elde ettiğim sonuçların da etkisi ile ilgili makalemi,

Nuri Demirağ'ın sorgulayan, değerlendiren ve paylaşımcı kişiliği, sürdürülebilir ve tamamlayıcı iş birliğine dayalı sistematik ve yenileşimci faaliyetlerinden aldığım esin ile;

• İstanbul'da 150 milyon yolcu nihai kapasitesi ile Yeniköy ile Akpınar köyleri arasındaki 90 milyon metrekaarelik alana 5-6 pistli olacak şekilde 2016 yılında hizmete girmesi planlanan ancak henüz adı konmamış üçüncü uluslararası havalimanına kurtarıcımız ve yüce önderimizin adının verilerek "Atatürk Havalimanı" olarak isimlendirilmesini,

• İstanbul'a üçüncü havalimanı süreci kapsamında tavsiye edilmesinin planlandığı duyumları alınan Yeşilköy'deki havalimanına;

o Havacılık ve ilişkili (algılama, mekatronik, gelişmiş malzeme ve yazılım gibi) gelişmiş teknolojileri konusunda eğitim ve temel araştırmalarının yapılacağı bir "Gök Üniversitesi",

o İş uçağı ve helikopteri, sportif hava araçları ile ilgili endüstriyel araştırmalar, tasarımı, imalat ve BOY faaliyetlerinin yapılacağı "Yeni NuDTA" tesisleri,

o Havacılık teknoloji ve ürünleri ile bu alanın düşünsel faaliyetlerine yönelik "Tayyare Mühendisi Selahattin Reşit Alan Havacılık Enstitüsü ve Müzesi", de ilave edilerek ve bu arazinin, önceden Nuri Demirağ'a ait Gök Stadyumu (Elmas Paşa Çiftliği) olduğu dikkate alınarak, "Nuri Demirağ Havacılık Parkı ve Havalimanı" adı ile devam edebilmesini, ve bu düzenlemeler ile gönüllerde vefa ve dimağlarda girişimin temel girdilerinden olan "kendine güven" olgusunun daha da gelişeceği günleri umut ederek..." şeklinde bitirmiştim. Bu yıl yayınlanan "Can'Ca Türkiye'de, Endüstrinin Gelişiminde İz Bırakanlar" kitabımın ilgili bölümünde de yer verdiğim önerilerimi bu vesile ile tekrar paylaşıyorum.

Uğruna canını verdiği "İZ" ürünleri ile, Eskişehir'in bugün bir havacılık şehri olarak anılmasına ilk katkıları sağlayanlar arasında, belki de en başında olan Tayyare Mühendisi ve Pilot Selâhattin Reşit Alan'ı ilgili endüstriyel ve akademik kurumlarında, kuruluşlarında, hava alanı, havacılık müzesi ve şehir meydanlarında hatırlatacak ve "Tayyare Mühendisi Selahattin Reşit Alan Havacılık Enstitüsü ve Müzesi"nin Eskişehir'de de olabileceği günleri en kısa zamanda yaşayabilmeyi umut ediyorum.

Günümüz Uçak, Havacılık ve Uzay Mühendisleri (UHUM)'nin öncüsü, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk "Tayyare Mühendisi" ruhun şad olsun; tüm değerli meslektaşlarımız, iş ortaklarınız, çalışma arkadaşlarınız ve öğrencilerinizle beraber ışıklar içinde uyuyun.

Salah'a

Heykellere örnek olsa derdim
Eşsizdi başın, yüzün ve cismin
Ömrün de zekana benzeseydi
Heykelleşecekti bir gün ismin
Mahvolma da sevgiler, emeller
Boşlukları görmedim ki dolsun
Bir başka nasibi yoksa ruhun
Allah derim yazıklar olsun

İbrahim Alaettin Gövsa

Kaynakça:

1. Can Erel; "Türkiye'de, Endüstrinin Gelişiminde İz Bırakanlar: Türk Tayyare Cemiyeti ve Avrupa'ya Gönderdiği Tayyare Mühendisliği Öğrencileri ve Makinist Stajyerler"; MSI Dergisi Makalesi; Ankara, Şubat 2013.
2. Can Erel; "Can'Ca Türkiye'de, Endüstrinin Gelişiminde İz Bırakanlar" Kitabı; Ankara, 2014.
3. Cengiz Kahraman; "Türkiye'nin İlk Güzelleri"; THY SkyLife Dergisi, sayfa 102-111; Eylül 2001.
4. Selâhattin Reşit Alan'ın kızı Meral (ALAN) SEVİL ile Görüşmeler; Ağustos 2014.